

ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.923.33:17]:378.011.3-051

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.2/08>

Білозерська С.І.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Мащак С.О.

Національний університет «Львівська політехніка»

ЦІННІСНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Актуалізація потреби у підготовці майбутніх спеціалістів до професійної педагогічної діяльності вимагає пошуку свідомого підходу до вирішення проблеми ціннісного самовизначення. У статті подано теоретичний аналіз сутності ціннісного самовизначення у професійній діяльності майбутнього педагога, визначено складові та умови, які впливають на дане явище. Зазначається, що змістовну сторону самовизначення особистості майбутнього вчителя визначає процес формування ціннісних орієнтацій.

У контексті зазначеної проблеми ціннісне самовизначення майбутнього вчителя розглядається як спонукальний стимул та основа власного розвитку, як здатність особистості здійснювати свідомий і відповідальний вибір цінностей та цілей педагогічної діяльності, здатність проектувати свій життєвий та професійний шлях, будувати життєві перспективи в діяльності. Воно відбувається за рахунок збагачення ціннісних уявлень студента про професію вчителя, сутність педагогічної діяльності, визнання закріплених професійних цінностей як особистісно значущих і необхідних для професійного становлення.

Розкрито ціннісну сутність самовизначення, яка є проявом внутрішньої, психологічної свободи і завжди передбачає вибір тієї чи іншої альтернативи з числа наявних. Зосереджено увагу на процесі формування особистісно-професійних цінностей, що складають ціннісну складову становлення особистості майбутнього вчителя. Визначено особливості побудови освітнього простору, в рамках якого майбутній фахівець міг би усвідомити соціальне функціонування цінностей, побачити варіативність цінностей професійної діяльності. Доведено, що ключовим фактором, що визначає стратегію професійного життя майбутнього фахівця, є система цінностей особистості, яка забезпечує вибір як життєвих, так і професійних цілей. Ціннісний зміст та орієнтації майбутнього вчителя – важлива складова для професійної діяльності, а поєднання зовнішніх та внутрішніх умов ціннісного самовизначення призводить до якісних змін в його особистості.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, ціннісне самовизначення, особистісне самовизначення, професійне самовизначення, професійний розвиток, педагогічна діяльність.

Постановка проблеми. Сучасна соціально-економічна та культурно-історична ситуація в Україні характеризується різноманіттям і невизначеністю духовно-моральних суспільних установок, які висувають високі вимоги до здатності професіонала самостійно, свідомо і відповідально шукати нові сенси професійної діяльності, самовизначатися в історії, культурі, побуті, професії, переосмислювати й перебудувати свій особистісний, професійний та життєвий досвід.

Визначальним фактором у виборі професії вчителя та професійному його становленні є ціннісні орієнтації. Ціннісні орієнтації, хоч і формуються під впливом цінностей, що панують у суспільстві та безпосередньому освітньому середовищі, не визначені ними жорстко. Особистість не пасивна у процесі формування своїх орієнтацій. Вона вибірково відноситься до впливу засобів масової інформації та безпосереднього професійного середовища. Тому можна стверджувати, що система ціннісних орієнтацій особистості формується

під перехресним впливом панівних суспільних відносин, цінностей освіти та власної активності.

Саме від особистісних та індивідуальних характеристик, ціннісних установок, готовності майбутнього вчителя до творчого пошуку в процесі впровадження інновацій у сферу освіти, залежить атмосфера, в якій відбувається педагогічна взаємодія. Необхідність формування нового стилю діяльності майбутнього вчителя, який відповідає завданням сучасного етапу розвитку освіти, спонукає до актуалізації проблем, пов'язаних із формуванням ціннісного самовизначення. Ігнорування студентом ціннісної складової самовизначення особистості на етапі професіоналізації призводить до руйнування педагогічної взаємодії суб'єктів, як наслідок, низького рівня професійної підготовки майбутніх фахівців.

Таким чином, у сучасних умовах існує гостра необхідність та певні теоретико-методологічні підстави для дослідження та вирішення проблеми ціннісного самовизначення майбутнього педагога, адже саме в процесі професіоналізації людина знаходить світоглядну позицію, мету та сенс життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ціннісне самовизначення майбутнього вчителя в усі часи було актуальною проблемою, на яку звертали увагу багато вчених у різних галузях наукового знання. Методологічні засади аналізу самовизначення розглядалися у контексті проблеми детермінації. Фактично це означає, що «...всяка детермінація необхідна як детермінація іншими, зовнішня, як і самовизначення...» [1, с. 67]. У цьому контексті самовизначення постає як самодетермінація. На відміну від зовнішньої детермінації поняття самовизначення виражає діяльнісний характер «внутрішніх умов», якими переломлюються зовнішні впливи. У найширшому сенсі тут самовизначення розглядається як процес і результат здобуття людиною власної сутності, перетворення особистості на індивідуальність, що займає яскраво виражену позицію у житті. Суть цього явища можна висловити у відомому афоризмі: «Шукай себе, доки не знайдеш себе».

На сьогодні є не до кінця вирішеною проблемою встановлення сутності та закономірностей феномену детермінації ціннісного самовизначення. Дана проблема посідає важливе місце у творчих пошуках не лише філософів, соціологів, а й представників педагогіки та психології.

У зв'язку з цим існують різні підходи до визначення цього поняття. У філософії самовизначення розглядається в руслі традиційних питань про сенс

життя людини, а також питань про свободу волі, сутність свідомості, взаємовідносини людини та суспільства (Ж.Ж. Руссо, І. Кант, А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, Г. Шульц та ін).

З погляду соціології самовизначення належить до покоління загалом, характеризує його входження у соціальні структури та сфери життя (А. Арванітіс, Л.М. Даніельс, Л. Донг, Т.Л. Дурксен, С. Калді, Г.-М. М. Саппа).

Актуальність проблеми ціннісного самовизначення майбутніх фахівців в галузі освіти спонукала до дослідження й сучасних українських теоретиків та практиків (І.Д. Бех, Л.В. Долинська, Н.І. Іванцев, З.С. Карпенко, С.Д. Максименко, Н.П. Максимчук, О.Б. Мартинюк, Г.К. Радчук, М.В. Савчин, А.В. Фурман, С.В. Яремчук та ін.). Узагальнення результатів їх дослідження дозволяє розглядати ціннісне самовизначення як одне з основних новоутворень студентського віку, де засвоєння і відбір системи цінностей відбувається шляхом педагогічної взаємодії в нерозривному взаємозв'язку з проблемами професіоналізації особистості.

Найбільш загальним визначенням самовизначення в психологічній науці є розгляд цього феномена як здатності самостійно осмислювати власне життя, усвідомлювати й регулювати життя відповідно до ціннісних орієнтацій особистості майбутнього вчителя [6]; визначення себе щодо загальнокультурних цінностей людини для формування та обґрунтування своєї життєвої позиції [9]; як вищий тип життєвого самовизначення, коли людина має всі можливості стати господарем всього свого життя [11].

Багато сучасних наукових праць, пов'язаних із дослідженням ціннісного самовизначення, базувалися на підході А. Маслоу, який запропонував поняття професійного розвитку та виділив його основне поняття самоактуалізація, як бажання людини вдосконалюватися, виражати себе в дії. У його концепції близьким до поняття самовизначення є такі поняття як самоактуалізація, самореалізація [17].

В. Дряпіка розкриває сутність самовизначення через процес формування ціннісних орієнтацій. Дослідник розглядає ціннісні орієнтації як відносно стабільну систему стаціонарних установок, інтегративну спрямованість особистості, яка визначається певними величинами та виражається у здатності до цілісного усвідомлення й переживання явищ дійсності, готовність до проведення оціночної діяльності, а також у мотивації до професійної діяльності [5].

Безперечно, соціальна значимість ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя зростає, коли характеризується його ціннісний світ, який забезпечує професійний вплив на розвиток та виховання ціннісно-моральних орієнтирів наступних поколінь. Адже професія педагога відноситься до «ціннісно-творчих», бо саме професійна діяльність виступає для вчителя однією з цінностей, визначаючи життєве та особистісне самовизначення, траєкторію самореалізації та саморозвитку особистості.

Хоча в переважній більшості досліджень немає єдиної системи класифікації ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя, проте багато з них відзначають, що специфіка ціннісного самовизначення у юнацькому віці полягає у формуванні системи взаємозв'язку між ціннісними орієнтаціями і установками та періодом зрілості особистості [3;6;10;12].

Самовизначення є важливим механізмом формування особистісної зрілості студента педагогічного університету, яка полягає у свідомому виборі ним свого місця в системі соціально-професійних відносин. Потреба особистості студента-майбутнього вчителя, який прагне повністю реалізувати свій ціннісний потенціал, свідчить про його прагнення зайняти власну, досить незалежну позицію в структурі емоційних, інформаційних, професійних та інших зв'язків з іншими людьми [2]. Цей процес співвідноситься із самопізнанням і формуванням свого ставлення не тільки до навколишнього світу, а й до себе, своїх можливостей і здібностей, що, в свою чергу, передбачає свідоме зіставлення своїх можливостей і здібностей з вимогами професійна діяльність [7].

Підвищення якості роботи сучасного навчального закладу безпосередньо пов'язане з рівнем освіти, підготовленістю фахівця до педагогічної діяльності, його бажанням бути справжнім учителем. Реформи вітчизняної освіти призводять до зміни вектора самовизначення майбутнього вчителя, які зумовлюють трансформацію сфери особистісно-професійних цінностей майбутнього фахівця.

Сьогодні важливо, щоб освітній простір визначав зміст індивідуальної освітньої програми студента; сприяв його саморозвитку, самоорганізації та стимулював побудову тимчасової життєвої перспективи. Ціннісним (аксіологічним) ядром професійної педагогічної освіти має виступати сукупність цінностей, що включають такі поняття, як Життя, Свобода, Відповідальність, Віра, Пізнання, Духовність, Світова культура, Праця, Спіль-

кування та Співпраця. Цінності, представлені в ньому, мають комплексний характер, адекватні сенсам та цілям людського життя і безпосередньо пов'язані зі змістом освіти.

Отже, дослідники приділяли достатню увагу вивченню взаємозв'язку ціннісних орієнтацій та поведінки особистості; індивідуальної системи цінностей особистості та групової самосвідомості; формуванню ціннісних орієнтацій як одного з найважливіших показників самовизначення особистості; вивченню динаміки ціннісних орієнтацій залежно від віку. Однак поза увагою дослідників залишилася проблема формування ціннісного самовизначення майбутнього педагога, виявлення факторів, що впливають на цей процес та умов його оптимізації; недостатньо розглянуто специфіку впливу процесу професіоналізації на формування системи ціннісних орієнтацій майбутніх педагогічних фахівців; питання про сутність та ієрархічну структуру ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя на сучасному етапі розвитку суспільства до кінця не з'ясовано.

Мета дослідження полягала у вивченні психологічної сутності ціннісного самовизначення у професійній діяльності майбутнього педагога та визначенні умов, які впливають на дане явище.

Виклад основного матеріалу дослідження. Своєрідність підходу до проблеми ціннісного самовизначення майбутнього вчителя полягає у вивченні особистості, що розвивається та передбачає розкриття психологічних механізмів засвоєння та осмислення соціального досвіду, того, як відбувається емоційне сприйняття досягнутого, як «поєднує студент на етапі свого особистісного та професійного становлення те, чого він хоче, з тим, що він може» [4, с. 109].

Ціннісне самовизначення студентів у педагогічному університеті відбувається як за рахунок освоєння змісту освітніх курсів, звернених до проблем людини, так і в процесі оволодіння освітніми технологіями, що стимулюють особистість до постійної рефлексії власного життя. Завдяки використанню алгоритму цілепокладання у навчальній діяльності відбувається перенесення логіки досягнення навчальної мети на побудову життєвої траєкторії особистості [16].

Основою самовизначення особистості в процесі професіоналізації та і життя, загалом, є ціннісні орієнтації. Ціннісні орієнтації ми розглядаємо як систему зафіксованих у свідомості соціальних установок щодо тих елементів дійсності, які мають високу значущість для даної людини та певним чином впливають на її

поведінку, готуючи її діяти відповідно до значущих цілей та ідеалів, що визначили їх зміст.

Якщо говорити про ціннісні орієнтації особистості майбутнього вчителя, то Н.П. Максимчук розглядає їх як соціальні цінності, які виступають стратегічними цілями для педагога, мають визначальне значення в мотиваційно-регулятивній системі поведінки і професійної діяльності та впливають на зміст й спрямованість його потреб, мотивів та інтересів [10].

У структурі особистості майбутнього вчителя система ціннісних орієнтацій формує найвищий рівень схильності до певного сприйняття умов життя та поведінки в довгостроковій перспективі. Оскільки професія вчителя безпосередньо пов'язана з такими цінностями, як «дитина», «розвиток», «життя» і «психічне здоров'я», то в ситуації ціннісного самовизначення людина спирається на систему ціннісних орієнтацій, що склалася в неї. Система життєвих цінностей особистості (сене і особистісно значущі життєві цілі); значимість професійної діяльності як цінності в ієрархії життєвих цілей особистості; сам зміст професійних цінностей (цілі, яких людина хоче досягти у своїй професійній діяльності та засоби їх досягнення) виступають складовими ціннісного самовизначення особистості у педагогічній професії.

Таким чином, ціннісні відносини майбутнього вчителя, що формуються в процесі навчання в педагогічному університеті, орієнтовані на особистісні та професійно значущі цінності. Вони складають необхідну ціннісну складову становлення особистості майбутнього вчителя. Адже, суть педагогічної діяльності визначається конкретними мотивами, де провідне положення в ієрархії потреб займає потреба в саморозвитку, самореалізації, самовдосконаленні та розвитку інших людей, а поняття «особистість дитини» і «професіонал» взаємопов'язані.

Для формування ціннісного самовизначення визначальною позицією, на нашу думку, буде не просто його особистісна система цінностей (особистісне самовизначення), а й ефективно використання цієї системи для розвитку професійно важливих цінностей (професійне самовизначення).

Особистісне самовизначення полягає у формуванні та постійному розвитку власного образу Я (Я-професійне, Я-особистісне, Я-духовне, Я-моральне). Особистісне самовизначення, що має морально-ціннісний характер задає орієнтацію на майбутнє. На думку М.Савчина, саме «моральні цінності відображають екзистенці-

альну потребу особистості в пошуку сенсу життя, служать основою інших потреб. Вони сприяють зовнішньому самовираженню та самостверженню особистості, розкриттю її самобутності, неповторності, формуванню та підтримці внутрішньої цілісності особистості» [14, с. 155].

В основі формування системи особистісних смислів лежить процес інтерналізації цінностей [8]. Завдяки інтерналізації у юнаків і дівчат формуються стійкі і усвідомлені переконання, принципи, норми поведінки, ідеали, особистісні цінності, формується здатність спостерігати і осмислювати явища навколишнього життя, розуміти себе і т.д. У цьому випадку розвиток особистості визначається не стільки системою набутих знань, скільки готовністю до прийняття рішень і самостійних дій у нових ситуаціях, нестандартних умовах.

Тобто особистісне самовизначення – це процес свідомого визначення суб'єктом власної внутрішньої сутності та місця в системі суспільних відносин; воно має ціннісно-смысловий характер і виражається в активному ставленні особистості до себе та навколишньої дійсності.

Професійне самовизначення, порівняно з особистісним, визначається конкретним суб'єктом, умовами праці, особливістю міжособистісних виробничих відносин і відповідальністю за виконувану роботу. У ЗВО воно здійснюється через освоєння змісту майбутньої професійної діяльності, оволодіння компетенціями, необхідними для здійснення педагогічної діяльності, через формування професійної самосвідомості, професійної придатності, звичайно, через освоєння системи професійних цінностей.

Професійне самовизначення студента педагогічного університету – це не лише вибір конкретної професії, а й вибір усього життєвого шляху, спрямованого на формування психічно здорової особистості. На основі самоусвідомлення різноманітних фізичних, психічних і духовних станів, властивостей фізичної, психічної, соціальної, моральної і духовної діяльності «майбутній педагог виробляє для себе особливе суб'єктивне уявлення про здоров'я, а особисте здоров'я стоується самосвідомості, спонукальної, емоційно-вольової та інтелектуальної сфери та професійної діяльності людини» [15, с. 176].

Такий підхід до розуміння професійного самовизначення, дозволяє розглядати його як творчий процес становлення особистості майбутнього вчителя, що включає інтереси, здібності та професійно значущі якості особистості, емоційні

установки та мотиви, ціннісні відносини та орієнтації, заломлені через Образ Я.

В ідеалі в процесі професійної освіти відбувається досягнення не тільки смислового розуміння професії, а й усвідомлення особистісної значущості для суб'єкта та проживання його власної емоційної причетності до професії. В результаті ціннісні орієнтації особистості будуть автентичні професійним цінностям.

Під професійними цінностями ми розуміємо «...систему когнітивних утворень, поєднаних з емоційно-вольовим механізмом, внутрішнім орієнтиром особистості, що спонукає і спрямовує мотиви, професійні дії та вчинки особистості, що визначає аксіологічний характер професійної діяльності» [3, с. 64].

Таким чином, саме процес формування цілей і смислів професійної (педагогічної) діяльності можна розглядати як ціннісне самовизначення майбутнього вчителя – суб'єкта навчально-професійної діяльності.

Вивчення змісту наукових визначень дослідників показало, що ціннісне самовизначення особистості майбутнього вчителя є складним за змістом, багатоетапним процесом становлення особистості як суб'єкта трудової діяльності. У результаті активної внутрішньої діяльності суб'єкта та цілеспрямованого процесу навчання і виховання, просторово-часовий континуум розвитку суб'єктності майбутнього вчителя формує здатність бачити незвичайне в звичайному, що визначає піднесеність, оптимістичний настрій життєвого сприйняття духовно досконалої людини. Духовно досконала людина має внутрішню свободу, що не суперечить свободі інших. Такого вчителя вирізняє щирість, визначеність і стійкість своїх життєвих поглядів, орієнтацій, переконань, які він готовий, не афішуючи, наполегливо й відкрито відстоювати, а водночас виправляти, уточнювати, удосконалювати.

Як ми бачимо, з одного боку, ставлення до професійного чи освітнього середовища формується на основі системи особистих цінностей майбутнього вчителя з попереднього досвіду (свідома частина цієї системи існує у формі ціннісних орієнтацій). З іншого боку, сама діяльність впливає на систему ціннісних орієнтацій, орієнтуючись на професійне бачення світу майбутньої спеціальності.

Отже, навчальний процес повинен бути побудований таким чином, що в рамках його структури майбутній фахівець може зрозуміти соціальне функціонування цінностей, побачити варіатив-

ність цінностей професійної діяльності, співвіднести їх з культурними нормами, щоб дати рефлексивну оцінку власним ціннісним уявленням та орієнтаціям.

У сучасних умовах вчитель стикається з непередбачуваними освітніми ситуаціями, змушений постійно приймати рішення про пріоритетність тих чи інших педагогічних дій, про перспективи педагогічних технологій, що формуються, виступати суб'єктом професійного вибору. Розуміння сенсу конкретних педагогічних дій і суспільно-історичного сенсу педагогічної праці в цілому, впливає на вибір мети, завдань, змісту, методів навчання та виховання, визначає характер стосунків між учасниками педагогічного процесу, зумовлює вибір власної професійної стратегії вчителя. У ситуації творчості та свободи дій підвищується ступінь особистої відповідальності педагога за вибір індивідуальної стратегії професійної діяльності. Спонтанність, невизначеність професійної поведінки повинні поступитися місцем усвідомленому, вільному, ціннісному каркасу педагогічної діяльності, в основі якого лежить ціннісне самовизначення майбутнього педагога.

Вельми суттєвим моментом у цьому відношенні є позитивне ставлення майбутнього вчителя до професійно-трудої сфери, що досягається шляхом узгодження внутрішньо-особистісних і професійних потреб, які охоплюють весь життєвий і трудовий шлях людини в міру сходження її до цінностей культури, науки і професії.

Таким чином, можна говорити про ціннісне самовизначення як процес оволодіння майбутнім вчителем особистісно-професійними цінностями, які знаходять своє вираження у формуванні такого системно-особистісного утворення, яке визначає здатність особистості майбутнього вчителя проєктувати перспективу власного життя, здійснювати свідомий і відповідальний вибір цінностей і цілей педагогічної діяльності. Проте, ціннісне самовизначення не закінчується і не обмежується завершенням професійної підготовки за обраною професією, воно охоплює весь життєвий і трудовий шлях людини.

Контент-аналіз сутнісних характеристик ціннісного самовизначення дозволяє розглядати його як спонукальний стимул, як основу власного розвитку та висуває за необхідне визначення його зовнішніх та внутрішніх умов.

До зовнішніх умов ціннісного самовизначення належить об'єктивна соціально-економічна ситуація, в якій відбувається формування професійної

самосвідомості і яка відображається в суспільній та індивідуальній свідомості в таких аспектах, як:

- затребуваність професії;
- престижність професії, мотивація вибору професії, в тому числі;
- змістовні особливості професійної діяльності.

Внутрішні (психологічні) умови ціннісного самовизначення мають на увазі не тільки процес розвитку самої особистості, а й систему її ціннісних орієнтацій і мотивів. Ціннісне самовизначення майбутнього педагога ґрунтується на таких ціннісних орієнтаціях як істина (пізнавальна діяльність), користь (практична діяльність), справедливість (комунікативна діяльність), добро (моральна діяльність), краса (творча діяльність), гармонія зі світом та собою (духовна практика).

Поєднання внутрішніх і зовнішніх умов призводить до якісних змін в особистості студента-майбутнього вчителя. Це відбувається завдяки формуванню цілісного і ціннісного уявлення особистості майбутнього вчителя про навколишній світ та розуміння свого місця і своєї ролі в ньому. Протягом життя людина постійно стикається з проблемами, пов'язаними з вибором життєвих орієнтирів, визначенням ціннісного ставлення до світу професії, рефлексією професійних досягнень, усвідомленням цілей і смислів при проектуванні свого професійного майбутнього в педагогічній галузі.

На наш погляд, система професійної підготовки майбутніх педагогів у сучасних умовах має бути націлена на формування адекватної можливості реалізувати власні життєві перспективи, пов'язані з їх майбутньою професією через формування конгруентної їй професійній системі ціннісних орієнтацій.

Отже, ціннісне самовизначення особистості – це процес пошуку сенсу, цілей і ресурсів власного життя в освітньому просторі та часі. Цей процес передбачає якісні зміни особистості у власному житті, зумовлені формуванням цілісного уявлення особистості про світ та розуміння свого місця в ньому. Воно співвідноситься з процесом

вибору майбутнім вчителем власної позиції, формуванням самосвідомості, яка породжує потребу пізнання себе як особистості, відмінної від інших людей, визначення власного «Я». У процесі набуття професійного досвіду ціннісні уявлення особистості майбутнього вчителя про себе доповнюються, конкретизуються, уточнюються та перебудовуються. Вони є основою для саморегуляції поведінки, самовиховання, рефлексії, планування діяльності щодо збереження психічного здоров'я та психологічного благополуччя дітей з урахуванням власних можливостей.

Висновки. Ціннісне самовизначення майбутнього вчителя – це педагогічно керований процес відповідального вибору та засвоєння студентами педагогічного університету особистісних і професійних цінностей, які, у свою чергу, визначають здатність особистості проектувати свій життєвий та професійний шлях, будувати життєві перспективи в діяльності. Ціннісне самовизначення студента-майбутнього педагога – це педагогічний феномен знаходження особистістю майбутнього вчителя сенсу і цілей життя на основі усвідомлення свого місця в професійному світі. Воно відбувається за рахунок збагачення ціннісних уявлень студента про професію педагога, сутність педагогічної діяльності, спрямованої на збереження психічного здоров'я дітей, визнання закріплених професійних цінностей як особистісно значущих і необхідних для професійного становлення, накопичення власних професійних цінностей, екзистенційних та аксіологічних знань, удосконалення практичних умінь і навичок надавати ефективну освітню послугу, а також рефлексію власної діяльності.

Результатом навчання має стати ідентифікація студентів з суб'єктом своєї майбутньої професійної діяльності, підвищення значущості ціннісно-сміслового аспекту під час вибору професії. Наступні етапи нашого дослідження стосуватимуться розробки даної моделі, визначення та експериментальної перевірки психолого-педагогічних умов ціннісного самовизначення та їх реалізації в університетському середовищі.

Список літератури:

1. Балл Г.О. До обґрунтування раціогуманістичного підходу у психології. *Психологія і суспільство*. 2004. № 4. С. 60–74.
2. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 124–127.
3. Вітвицька С.С. Аксіологічний підхід до виховання особистості майбутнього вчителя. *Креативна педагогіка. Наук.-метод. Журнал*. Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. Вінниця, 2015. Вип. 10. С. 63–67.
4. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя. Харків : Основа, 1998. 300 с.

5. Дряпіка В. І. Теорія і практика формування ціннісних орієнтацій вчителя музики: навч. посібник. К. Ужгород: Ліра, 2000. 340 с.
6. Дубінка М. Специфіка професійного самовизначення особистості майбутнього фахівця. *Наук. зап. КДПУ. Серія: Педагогічні науки*. Кіровоград. 2015. Вип. 140. С. 47–51.
7. Зарубінська І. Б. Дослідження сформованості мотиваційної складової соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*, 2009. №1 С. 27–29.
8. Карпенко З.С. Аксіопсихологія особистості. К.; ТОВ Міжнар. фін. агенція, 1998. 220 с.
9. Кобильнік Л., Каткова Т. Ціннісне самовизначення особистості в сучасному освітньому просторі. *Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології"*, 2019, (24). С. 361–373
10. Максимчук Н.П. Зміст ціннісних орієнтацій в життєво-професійному самовизначенні майбутнього педагога. *Психологія. Зб. наук. праць*. Вип. 4 (7). К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 1999. С. 55–61.
11. Панчук Н.П. Ціннісні орієнтації як системо утворюючий фактор соціально активної позиції майбутнього фахівця. *Проблеми сучасної психології: зб.наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України*. Вип. 21. Кам. – Под.: Аксіома, 2013. С. 542–551.
12. Радул В. В. Фактори соціальної зрілості студентів педвузу: навчальний посібник із спецкурсу для студентів педвузів. Київ, 1994 144 с.
13. Руденко Ю. Ю. Особливості формування ціннісних орієнтацій у проблемі готовності майбутнього соціального педагога до особистісного самовизначення. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 47. С. 337–346.
14. Савчин М. Здатності особистості: монографія. Київ : ВЦ «Академія», 2016. 288 с.
15. Савчин М. Здоров'я людини: духовний, особистісний і тілесний виміри: монографія. Дрогобич : ПП «ПОСВІТ», 2019. 232 с.
16. Саппа Г.-М.М. Процес професійного самовизначення учнівської молоді: модельний аналіз. *Вісник Харк. нац. ун-ту внутр. справ*. 2011. № 2. С. 343–352.
17. Maslow A. A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*. V. 50, No. 4. 1943. P. 370–396.

Bilozerska S.I., Mashchak S.O. SELF-DETERMINATION IN TERMS OF VALUES AS THE BASIS FOR THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF THE FUTURE TEACHER

The urgency of the need for training future specialists in professional pedagogical activity requires searching for a conscious approach to solving the problem of self-determination in terms of values. The article presents a theoretical analysis of the essence of self-determination in terms of values in the professional activity of the future teacher; defines the components and conditions that affect this phenomenon. It is noted that the meaningful side of self-determination of the future teacher's personality is determined by the process of formation of value orientations.

In the context of the above problem, the self-determination of the future teacher in terms of values is considered as a motivational stimulus and the basis of one's own development, as an individual's ability to make a conscious and responsible choice of values and goals of pedagogical activity, the ability to plan one's life and professional career, and to create life prospects in activities. It occurs due to the enrichment of the student's ideas about the profession of a teacher; the essence of pedagogical activity, recognition of established professional values as personally significant and necessary for professional development.

The value essence of self-determination is revealed, which is a manifestation of inner, psychological freedom and always involves the choice of an alternative from among the available ones. Attention is focused on the process of formation of personal and professional values, which are a valuable component of the formation of the future teacher's personality. The peculiarities of building an educational space, within which the future specialist could understand the social functioning of values, see the variability of the values of professional activity, are determined. It is proven that the key factor that determines the professional life strategy of the future specialist is the system of personal values, which ensures the choice of both life and professional goals. The value content and orientation of the future teacher is an important component for professional activity, and the combination of external and internal conditions of value self-determination leads to qualitative changes in his personality.

Key words: *values, value orientations, self-determination in terms of values, personal self-determination, professional self-determination, pedagogical activity.*